

ET KULTURTYVERI

*Lyngshester i Årviksand.
Foto: C. J. Bentsen*

De gamle avlsdistriktene i Troms kaller fortsatt Lyngshesten for Lyngshest. De historiske fakta, avlsarbeidet og lokal tilknytning - alt ble oversett og overtrampet ved «navnekuppet». Lyngshesten - muligens landets eldste hesterase - har fått en egen bok. Denne nøysomme og arbeidsvillige hesten har gjennom tidene vært en kjær og allsidig brukshest på de mange små gårdene i Nord-Norge.

Adjunkt Elling Vatne skriver i boken «Lyngshesten»: «I mange kvenske og sjøsamiske bygder holdt hesten stand og det var særlig i bygdene rundt Lyngenfjorden i Troms at man slo ring om denne hesten» (side 7). Elling Vatne skriver også om bruken av hesten, om dens lynne og eksteriør, om de historiske forhold og om avlsarbeidet.

Når det gjelder de historiske forhold, tar Elling Vatne for seg nordmenns «Atlantisk jordbruk» fra Ottars tid frem til Malangen, og «østeuro-

peisk» jordbruk i gamle «Finnmark» samt kvennes flyttinger hit nord fra 1400-tallet. I den kvenske kulturen var hestehold viktig, og Elling Vatne ser det som naturlig at Lyngshesten har sine aner i øst - kanskje fra tartarhesten. I boken vises det til professor I.R. Aspelin i Finland som mente at:»Lyngshesten, ut fra sine rasemerker, hører til den mongolsk-tartariske gruppa av hesteraser og har fulgt den fenno-ugriske folkeætta». Altså en helt annen hesterase enn den langhårete Nordlandshesten som ikke er registrert etter siste verdenskrig.

Lyngshestens historiske kjerneområde har i uminnelige tider vært Lyngenfjorden samt nordlige deler av Troms fra Målselv til Finnmark. Tanken om avlsarbeidet for Lyngshest kom fra slutten av 1800-tallet. Elling Vatne viser til at bygda Manddalen har en lang tradisjon med avl av Lyngshest, ved en hestemønstring der i 1939 fantes det mange renrasete Lyngshester. Og for første gang fikk man offentlig støtte til bevaring av Lyngshesten - da til kjøp av hingsten Rimfakse. Lyngshesten ble nå godkjent og registrert som egen rase, og avlsarbeidet kom inn i mer faste og ordnete former.

Elling Vatne forteller at man ved evakueringen fikk reddet en del hopper og hingster slik at Lyngshesten overlevde enda en krise i sin historie. Forfatteren viser til de nye roller Lyngshesten har fått i vårt område. Han beskriver utbredelsen av hesterasen, fra tidlig på 1950-tallet ble det solgt hester også til Sør-Norge.

Landbruksdirektøren bestemte 4.oktober 1968 at det offisielle navn på Lyngshesten skal være Nordlandshest. Denne navneendring har avslaget for Lyngshest i Troms aldri godtatt. Navneendringen blir oppfattet som et reelt kulturtyveri.

Elling Vatne
LYNGSHESTEN
Historie og kultur i nord
Samuelsberg, desember 1994

KVENTEKSTER

Lyngshesten er også beskrevet i «Ei hiva tøvta», en bok om kvensk/finsk antologi. Det er Reidun Mellem som har stått for arbeidet med denne samlingen av kventekster på norsk og finsk.

Foruten Reidun Mellem er det flere forfattere fra Nord-Troms som har skrevet i boken for eks. Bente Pedersen, Ragnhild Enoksen, Idar Kristiansen, Bjørnar Seppola og Rolv Garden. Mesteparten av oversettelsesarbeidet til finsk er utført ved Universitetet i Tromsø.

Kapitteltekstene gir en god pekepinn på innholdet i «Ei hiva tøvta»: Mot Ruija - havlandet. Sagn

ET PIONERARBEID

Stedsnavn kan fortelle mye spennende lokalhistorie. I Nordreisa har det gjennom tidene levd samer, kvener og skandinaver. Enkelte stedsnavn kan ha i seg deler av språkene til disse tre etnisiteter.

I studietiden registrerte professor ved UITØ dr. phil. Anna-Riitta Lindgren ca 1300 finske stedsnavn i «gamle» Nordreisa. I 1986 var cand.phil. Petri Hiltunen finsklærer ved Nordreisa vid. skole. Da registrerte han ca. 600 finske stedsnavn i Nordreisa.

I 1988 fikk cand.phil. Bente Imerslund i oppdrag av Nordreisa kommune å flette disse to navnesamlingene sammen og oversette stedsnavnene til norsk. Ved siden av lektorjobben tok dette ar-

SJØSAMISK KOFTE FRA GAMLE LYNGEN

Kåfjord Sameforening har utgitt et hefte i forbindelse med rekonstruksjonen av en sjøsamisk kofte for Lyngenfjordens innbyggere.

«Sjøsamisk klesbruk i gamle Lyngen» er et interessant hefte fra denne «grensefjorden» på Nordkalotten: Den sør-vestlige grense for den russiske tsarens skatteland, de kulturelle grenser mellom sjøsamer, reindriftssamer, kvener og nordmenn og et overgangsdistrikt for fornorskingen.

og saga. Viser og vers. Av våres folk. Sør i Finnskogen. Ørk og helg. Gløtt inn i skolestua. Båreslag mot Ruijas strender.

Daværende leder i Norske Kveners Forbund Bjørnar Seppola skriver i forordet: «...Når Norske Kveners Forbund nå gir ut boka Kvensk-/finsk antologi, er det i håp om at vi dekker et lenge følt behov for informasjon om denne kulturen...».

EI HIVA TØTTA

Ei samling kven-tekster ved Reidun Mellem Norske Kveners Forbund 1994

beidet ett år. Å samle inn utfyllende opplysninger om stedsnavnene tok adskillig lengre tid.

Det hele munnet ut i en skikkelig bok: «Finske stedsnavn i Nordreisa». Boken har registre, stedsnavnene er inndelt i områder og nevnt i alfabetisk rekkefølge. Ord og bilder som beskriver terrenget er tatt med.

«Finske stedsnavn i Nordreisa» omfatter ca. 1640 ord. Dette pionerarbeidet er godt mottatt i kvensk/finske miljøer og har fått stor mediaomtale i Finland.

Bente Imerslund

FINSKE STEDSNAVN I NORDREISA
Nordreisa kommune 1993

Lene Antonsen har sammen med Kjellaug Isaksen drevet et rent detektivarbeid i mange museer både i Tromsø, Bergen, Oslo, Stockholm og København. En grunnleggende kildegranskning er utført av Berit Sivertsen.

Funnet av Just Qvigstads manuskripter og innsamlete opplysninger fra slutten av 1800-tallet på Etnografisk Museum i Oslo har vært en viktig kilde til bruken av samisk klesdrakt i gamle Lyngen.

I heftet kommer forfatterne inn på sjøsamiske kofter fra nærliggende områder siste halvdel av 1800-tallet, sjøsamiske kofter før 1850 og tilbehør til koftene. Alt illustrert med bilder og tegninger. I tillegg er de samiske navn medtatt og bakerst i heftet er det et sammendrag på samisk.

Den grundige beskrivelsen av tilbehør til selve klesdrakten er interessant. Foruten tørklær, smykker og brudekrone er både manns- og kvinneluer beskrevet. Pesken og dorken, bruken av kråkesølv og tinntråd og ikke minst de vakre beltene er tatt med i beskrivelsen. Belter av rødt klede eller skinn, av vadmel, applikerte belter, belter kantet med skinn, dekorert med kråkesølv og sølvknapper eller påsydd en taggekant er beskrevet. Videre er beskrevet votter, flatflettede eller

fingrete komagband, komager og skaller samt underklær.

På slutten av heftet kommer arbeidsgruppen (Mary Mikalsen Trollvik, Berit Sivertsen, Kjellaug Isaksen og Lene Antonsen) med en konklusjon på grunnlag av kildematerialet. De anbefaler manns- og kvinne sjøsamekofte for Lyngen. Med tegninger av selve koftene og anbefaling av tilbehør som belte, lue, komagband, sølvkrage, brudekrone og søljer. I forslaget gis det rom for varianter etter ønske. Så nå er det bare å starte syngen.

SJØSAMISK KLESBRUK I GAMLE LYNGEN
Kåfjord Sameforening 1995

Lyngen-sangen

Tone: Å Vestland Vestland

Eugen 1957

*Fra Lyngens høge fjell eg ofte såg
de blide bygder langt der nede låg
i midnattssolas gyldengule drakt
nei ingen stad eg såg slik fargeprakt*

*Og fjorden såg eg låg der brei og still
og elv og bekker dura glad og vill,
mot fjorden ut i kvite fossefall
fra bratte fjell igjennom ur og dal*

*Eg bygda såg når vintren kvit og kald
seg hadde gjeve snø og frost i vald,
når iskald landvind kringom novar kvein
sprang otngar inn til mor på kalde bein.*

*Men når så våren seig inn lys og lett
min hug den ikke kunne se seg mett
på alt det fagre som ikring meg låg
eg lengtande mot fjerne rømder såg.*

*Når bjørka kledde seg med grønne lauv
og ut fra fjøs sprang ku og kalv og sau
når heggens blommar anga søtt i ur
eg ønskte signing over slik natur.*

*Om eg i verda vankar trøyt i kring
slår tankane ei hugheil minnering
om deg mi heimbygd og eg lengtar då
den siste kvila i di fang å få.*